

Leesbevordering en leesvaardigheid in het vmbo: noodzaak en kansen

Deze publicatie is te downloaden via www.lezen.nl

Colofon

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
020- 6230566
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Auteurs:
Lies Alons en Piet Litjens, ITTA
Peter van Duijvenboden en Roos Wolters, Stichting Lezen

Citeren als: Stichting Lezen en ITTA (2014) *Leesbevordering en leesvaardigheid in het vbo: noodzaak en kansen*. Stichting Lezen, Amsterdam.

Inhoud

Inleiding	4
Veel vmbo-leerlingen zijn onvoldoende leesvaardig	4
Lezen verbeteren door gezamenlijke verantwoordelijkheid.....	5
Meer dan boeken lezen	6
Lezen als speerpunt	6
Beleidsmakers en overheid	6
Prioriteit schoolbesturen en directies	7
Vakoverstijgend taal- en leesbeleid	7
Professionele docenten en docentenopleidingen	7
Mediatheek en bibliotheek	8
Lesmethoden	9
De leesopvoeding thuis.....	9
Goed leesonderwijs: een zaak van iedereen	10
Literatuur	11
Bijlage: Succesvolle leesinitiatieven	13

Inleiding

Uit inspectierapporten blijkt dat middelbare scholieren over het algemeen niet slecht presteren. Toch kent het voortgezet onderwijs een relatief hoog percentage zwakke scholen. Het aantal zwakke vmbo-tl-opleidingen is het afgelopen jaar gestegen. Veel leerlingen, met name die in het beroepsonderwijs, kunnen niet goed genoeg lezen en schrijven, stromen af naar een lager niveau of verlaten school zonder diploma. Onderzoek wijst uit dat kinderen met een zwakke leesvaardigheid en leesattitude een hoge kans hebben om uit te vallen en het onderwijs te verlaten zonder een startkwalificatie (Prater, 2006, Stoop e.a., in voorbereiding). Dat kan en moet - ook volgens de overheid - beter.

Een goede taalvaardigheid is een kerncompetentie om in een geletterde samenleving te kunnen functioneren. Verschillende goede initiatieven dragen al bij aan de verbetering van het taal- en leesonderwijs op scholen, maar een structurele en brede aanpak, waarin overheid, scholen, beleidsinstellingen, opleidingen en bibliotheken de handen ineen slaan, is noodzakelijk. Om ervoor te zorgen dat elke leerling taal- en leesvaardig is, moeten betrokken partijen samenwerken en zorg dragen voor onderwijs waarin een geïntegreerd taal-, lees- en leesbevorderingsbeleid de sleutel is.

Stichting Lezen en ITTA hebben het afgelopen jaar verschillende expertmeetings georganiseerd om kennis, ervaringen en inzichten te delen over lezen en geletterdheid in het vmbo. Daarbij is steeds het perspectief van leesbevordering en leesvaardigheid gecombineerd. De bevindingen van de bijeenkomsten en de gesprekken met de afzonderlijke experts hebben geleid tot de inzichten die in dit document zijn vervat. We schetsen de vastgestelde problemen en dragen mogelijke oplossingen aan.

Veel vmbo-leerlingen zijn onvoldoende leesvaardig

Een te groot aantal leerlingen in het vmbo is onvoldoende leesvaardig. Het is noodzakelijk aan het leesonderwijs meer tijd en aandacht te besteden en het moet kwalitatief beter dan het nu is. Uitgangspunt dient een hoog leesniveau te zijn, zodat veel meer leerlingen een betere schoolloopbaan geboden wordt. De samenleving en de arbeidsmarkt stellen steeds hogere eisen aan taalvaardigheid, in het bijzonder aan lezen en schrijven. Het aantal laaggeletterden in Nederland is groot en daalt de laatste jaren onvoldoende, ondanks de leerplicht en de inspanningen van scholen en ondersteunende organisaties als bibliotheken.

Een beperkte leesvaardigheid en weinig enthousiasme voor lezen zet veel leerlingen al in het basisonderwijs op achterstand. Als gevolg daarvan stroomt een onevenredig groot percentage leerlingen door naar de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg. Van deze leerlingen is bekend dat zij slecht scoren op de basisvaardigheden taal, woordenschat en tekstbegrip (Inspectie van het Onderwijs, 2013). Ook met de leesmotivatie van veel vmbo-leerlingen is het zorgelijk gesteld (Hacquebord e.a. 2004; Oberon, 2013; Sardes, 2013). Aangezien een goede leesvaardigheid direct invloed heeft op het zelfstandig verwerven van kennis, op het al dan niet behalen van een diploma en op sociale redzaamheid kan het belang ervan niet duidelijk genoeg worden benadrukt.

Ondanks het feit dat er steeds meer bekend is over het verbeteren van de leesvaardigheid en het belang van vrij lezen blijkt dat actuele inzichten docenten vaak niet bereiken. Zwakke lezers worden vaak gezien als niet-lezers zonder motivatie, maar het zijn in feite risicolezers die meer tijd nodig hebben voor instructie en het maken van leeskilometers (Vernooy, 2012).

Het gaat niet alleen om het vak Nederlands, lezen doe je immers bij alle vakken. Ook lezen bij andere vakken verdient dus aandacht. Een brede, vakoverstijgende en gestructureerde aanpak van het leesonderwijs, met aandacht voor zowel technisch, zakelijk als vrij lezen, kan het verschil maken (Sardes, 2013; De Milliano 2013).

Lezen verbeteren door gezamenlijke verantwoordelijkheid

Goed onderwijs werkt opbrengstgericht: de resultaten van de leerlingen staan centraal. Het prestatieverbeterend effect van opbrengstgericht werken is wetenschappelijk aangetoond. Er is echter ook een keerzijde. Scholen en onderwijsinspectie zijn zo gefocust op de opbrengsten, dat voornamelijk toetsbare onderdelen centraal komen te staan. Bij Nederlands gaat het voornamelijk om spelling, tekstbegrip en woordenschat. Als gevolg daarvan vertonen zowel docenten als leerlingen strategisch gedrag dat gericht is op het verbeteren van toetscijfers. Opbrengstgericht werken wordt zo toetsgericht werken. Afgezien van het feit dat een dergelijke manier van onderwijs leerlingen ernstig tekort doet, werkt het demotiverend voor de zwakkere leerlingen.

Goed leesonderwijs draait om aandacht, tijd en motivatie, en valt of staat met het enthousiasme en de deskundigheid van docenten. Zij moeten leerlingen uitleggen wat het nut is van goed kunnen lezen. Veel leerlingen overschatten de eigen leesprestaties (De Milliano, 2013). Tijd voor lezen en aandacht voor de leesinteresses van leerlingen kunnen gecreëerd worden tijdens vrij lezen, het moment waarop lezen gekoppeld wordt aan het maken van leeskilometers. Ondanks het feit dat motivatie en plezier voor lezen evident zijn, besteden docenten hier weinig onderwijstijd aan. Vrij lezen wordt vaak niet gezien als effectieve lestijd. Binnen de prestatiegerichte onderwijscultuur waar vooral kortetermijneffecten bepalend zijn, kan men niet goed uit de voeten met de positieve opbrengsten van vrij lezen die lastig meetbaar zijn.

Veel docenten Nederlands geven aan dat de tijd ontbreekt om aan leesbevorderende activiteiten te doen. Het belang van vrij lezen is niet bij iedereen bekend en veel docenten zijn niet op de hoogte van recent verschenen jeugdboeken (DUO, 2010). Fictielezen maakt weliswaar deel uit van het Referentiekader Taal, maar jongeren ervaren een groot verschil in wat ze moeten lezen voor school en wat ze zelf leuk vinden om te lezen (De Milliano, 2013). Van docenten Nederlands mag verondersteld worden dat zij op de hoogte zijn van de juiste aanpak bij lezen en leesbevordering. Om daadwerkelijk en overtuigend resultaten te boeken op deze onderdelen zouden ze echter deel uit moeten maken van breed gedragen taalbeleid. Taalbeleid gestimuleerd vanuit de directie en waarbij het gehele docententeam betrokken is. Ook docenten van andere vakken moeten een taalbewuste aanpak in hun lessen integreren. Bij elk vak wordt gelezen en taal is het middel waarmee de vakkennis wordt overgedragen. Vmbo-leerlingen krijgen betere kansen, als alle docenten het belang van taal en lezen inzien. Zij dienen hierbij ondersteuning te krijgen van hun eigen directies, schoolbesturen en ouders, maar ook van educatieve uitgeverijen, beleidsmakers en de overheid.

Meer dan boeken lezen

Leerlingen, maar ook docenten, hebben vaak een beperkte opvatting over wat lezen is. Het gaat veelal om het lezen van fictieboeken en dat roept bij menig vmbo-leerling geen positieve associatie op. Lezen op school staat gelijk aan een verplicht en niet populair schoolvak. Ook voor docenten draait leesbevordering doorgaans vooral of uitsluitend om het lezen van fictie en literatuur. Fictie maakt in het vmbo weliswaar deel uit van het referentiekader en het schoolexamen, maar om van vmbo'ers (betere) lezers te maken is meer nodig dan alleen de van hogerhand gestelde eisen. Leesmotivatie is een eerste vereiste. Een te enge leesopvatting sluit mogelijkheden uit om leerlingen aan het lezen te krijgen. In het beroepsonderwijs biedt een bredere leesopvatting veel kansen: naast het lezen van fictie zou er gelegenheid moeten zijn voor het lezen van bijvoorbeeld non-fictie, kranten en tijdschriften, teksten op internet of de ondertiteling van films en series. Alle vormen van lezen kunnen een rol spelen in de schoolse ontwikkeling van leesvaardigheid. Als we willen bereiken dat leerlingen veel leeskilometers maken, dan verdienen alle vormen van lezen aandacht (Verhallen, 2009).

Lezen als speerpunt

Ondanks de verbeteringen die worden bewerkstelligd in het Nederlandse taal- en leesonderwijs en ondanks de vaak grote inzet van betrokkenen, stellen we vast dat leesvaardigheid en geletterdheid van vmbo-leerlingen te wensen over laat. Het is een onderwijs- en maatschappelijk probleem dat alleen opgelost kan worden als de urgentie door alle betrokken partijen wordt ingezien en zij hun verantwoordelijkheid nemen.

In de afgelopen jaren zijn al verschillende initiatieven in gang gezet met als doel de leesprestaties van vmbo-leerlingen te verbeteren. Zo zet de overheid o.a. in op verbetering van de aansluiting tussen vmbo en mbo en op meer tijd voor taal en lezen. Sommige scholen ontwikkelen taalbeleid waarin men structureel aandacht inruimt voor taal- en leesvaardigheid. Ook wordt er gewerkt aan de professionalisering van het onderwijspersoneel. Landelijk lopen er verschillende leesverbeteringsprojecten met de ambitie de komende jaren een krachtige impuls te geven aan het lezen in het onderwijs en het onderwijs in lezen. Die hebben uiteraard het meeste effect als ze zijn ingebed in het grotere geheel van taal- en leesbeleid.

Beleidsmakers en overheid

Voor het versterken van taal-, lees- en leesbevorderingsbeleid is het van belang op institutioneel niveau verbinding te maken en om een sectoroverstijgende aanpak te realiseren. Daarin kunnen leesplezier, leesvaardigheid en literaire competentie op peil worden gebracht en gehouden. Leesbevordering is een zaak van onderwijs, cultuur en welzijn (Stichting Lezen, 2012). Van betrokken beleids- en bestuursorganisaties mag verwacht worden dat zij dwarsverbanden zien. Zij moeten zich realiseren dat investeren in jongeren niet alleen direct, maar ook op de lange termijn

profijt biedt (Willemse, 2011). Integraal geletterdheidsbeleid voorkomt laaggeletterdheid, lost het op en versterkt zowel de technische als de literaire geletterdheid.

De Inspectie van het Onderwijs beoordeelt scholen slechts op toetsbare taalonderdelen als woordenschat en tekstbegrip. Met als gevolg dat schooldirecties en docenten nog nadrukkelijker op deze onderdelen inzetten. Daarmee wordt voorbijgegaan aan het langetermijneffect van vrij lezen, waarmee niet alleen leesplezier wordt gecreëerd, maar ook wordt bijgedragen aan een betere taal- en leesvaardigheid. De Inspectie zou er goed aan doen een toetsmodel te ontwikkelen waarmee scholen ook beoordeeld kunnen worden op vrij lezen.

Prioriteit schoolbesturen en directies

Taal- en leesbeleid is op veel vmbo-scholen (nog) niet goed geregeld. Zo stelde de Inspectie van het Onderwijs vast dat driekwart van de scholen van vmbo en praktijkonderwijs geen plan hebben om op structurele en herkenbare wijze de taal- en leesniveaus van leerlingen te bewaken (Inspectie van het Onderwijs, 2012). Goed taal- en leesonderwijs kan en mag niet afhankelijk zijn van welwillende individuele docenten. Schoolbestuur en directie dienen prioriteit te geven aan taal- en leesbeleid (Duo en CED, 2010).

Een ander speerpunt van het taalbeleid moet zich richten op vrij lezen en vrijetijdslezen (Sardes, 2013). Om leesbevordering echt volwaardig onderdeel te laten zijn van taal- en leesbeleid op school is het noodzakelijk om het schoolbestuur en de gemeente erbij te betrekken. De directie van de school is verantwoordelijk voor het opstellen van een schoolbreed taalbeleid. Elke school is gebaat bij een taalcoördinator en een taalbeleidgroep.

Vakoverstijgend taal- en leesbeleid

Het vergroten van de leesvaardigheid van leerlingen zou speerpunt moeten zijn in het taalbeleid. Niet alleen bij het vak Nederlands, maar bij alle vakken, omdat juist daar taal- en leesproblemen het begrip van de inhoud van de les in de weg kunnen staan. Dat betekent dat docenten van alle vakken een rol spelen bij het verbeteren van de leesvaardigheid van de leerlingen. Zij moeten de leerlingen ondersteuning bieden bij het begrijpen van de tekst, wijzen op het gebruik van leesstrategieën en een rol spelen bij uitbreiding van de woordenschat.

Professionele docenten en docentenopleidingen

Het leesgedrag van docenten beïnvloedt de kwaliteit van het leesonderwijs. Docenten die zelf plezier in lezen hebben en ook daadwerkelijk lezen, besteden meer aandacht aan werkvormen die het lezen stimuleren, dan docenten die zelf niet lezen. Voor aanstaande docenten die geen actieve lezers zijn, ligt de uitdaging erin hen aan te moedigen tot lezen, hen te motiveren tot het lezen van kinder- en jeugdboeken en om hun kennis op het vlak van motiverende leesdidactiek te vergroten (Smits en Van Koeven, 2013).

Uit onderzoek blijkt dat jongere docenten naar verhouding minder tijd en aandacht besteden aan het stimuleren van lezen dan oudere docenten (Duo en CED, 2010). Docenten die eerstegraads werden opgeleid gaven aan dat tijdens de (docenten)opleiding weinig aandacht aan jeugdliteratuur werd besteed. Opvallend is echter dat zij aangeven zelf meer tijd te besteden aan lessen jeugdliteratuur dan docenten met een tweedegraads- of een pabo-opleiding (Duo market research, 2009).

Vernooy, emeritus lector doorlopende leerlijnen en een autoriteit op het gebied van effectief leesonderwijs, heeft in menige publicatie benadrukt hoe groot de impact is van goede docenten en hoezeer de docent bepalend is voor goed leesonderwijs. Met uitspraken als ‘docenten maken het verschil’ en ‘docenten zijn belangrijker dan methoden’ zet hij zijn missie voor goed leesonderwijs kracht bij. Er is in de afgelopen decennia veel kennis en informatie beschikbaar gekomen over het proces van lezen bij jonge kinderen (beginnende geletterdheid), over gevorderde geletterdheid, over lezen van informatieve teksten in andere vakken, over leesproblemen van kinderen, over laaggeletterdheid in het algemeen. Een ding is duidelijk: leerlingen en docenten profiteren op dit moment onvoldoende van deze inzichten. Inzichten komen slechts fragmentarisch binnen op de werkvloer van het onderwijs. Veel docenten ontberen die kennis. Docenten zouden hun zaakvaklessen en hun onderwijs in leesvaardigheid veel doelgerichter en effectiever kunnen maken (Vernooy, 2009).

Mediatheek en bibliotheek

Een voorwaarde om tot lezen te komen is dat leerlingen voldoende boeken in de buurt hebben die aansluiten bij hun leefwereld, belangstelling en niveau (Oberon, 2013). Leerlingen zijn best te enthousiasmeren, maar dan moeten docenten wel weten wat geschikte boeken zijn voor hun leerlingen en waar ze die kunnen vinden, en dat blijkt lang niet altijd het geval (DUO en CED, 2010). Een van de andere vereisten voor effectieve leesbevordering is de aanwezigheid van leesmateriaal. De schoolmediatheek en de openbare bibliotheek zijn voor scholen de partners bij uitstek om het lezen op school en thuis te stimuleren. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat de leesresultaten op scholen met een grotere mediatheek significant hoger zijn dan op andere scholen: 5-15 % van de verschillen in leesscores worden verklaard door verschillen in de omvang van de schoolmediatheek (Lance, 1993, in Sardes, 2013). Niet alleen de aanwezigheid van de schoolmediatheek, maar ook de samenwerking tussen de mediathecaris en de docenten levert een belangrijke bijdrage aan de leeropbrengsten. In Nederland beschikken naar schatting ruim 1300 locaties voor voortgezet onderwijs over een mediatheek. Juist op 80% van de categorale vmbo-scholen ontbreekt een dergelijke faciliteit (Oberon, 2012). Ironisch genoeg geven sommige scholen aan dat de mediatheek is gesloten omdat op school geen leesklimaat heerste.

Uiteraard kan de openbare bibliotheek een rol spelen in het boekenaanbod. Dat gebeurt ook op veel plaatsen in Nederland. Toch is de samenwerking tussen bibliotheken en voortgezet onderwijs, in het bijzonder het vmbo, niet optimaal. Educatief medewerkers van de bibliotheek richten zich voornamelijk op het basisonderwijs. Binnen het programma Kunst van Lezen is in 2013 het project De Bibliotheek op School-vo gestart. Daarbij ligt de focus in eerste instantie op het vmbo. De bedoeling is om op structureel niveau bibliotheken met vmbo-scholen samen te

laten werken om lezen en mediawijsheid te verbeteren. Hierbij zijn de gemeente, de directie van de bibliotheek en de directie van de school betrokken.

Lesmethoden

In het vmbo is de lesmethode Nederlands het meest gebruikte middel om lezen te stimuleren (Duo en CED, 2010). In elk hoofdstuk worden naar aanleiding van een fictiefragment beoordelingsvragen en literaire begrippen aan de orde gesteld. De vraag is hoe betekenisvol dergelijke fragmenten zijn en in hoeverre ze bijdragen aan het stimuleren van lezen. Lesmethodes zijn bedoeld als leidraad, maar worden in de praktijk vanwege tijds- en werkdruk vaak ingezet als enige middel. Moeizame lezers zijn echter gebaat bij variatie van het leesaanbod (Sardes, 2013).

Teksten in lesmethoden voor vmbo-leerlingen worden vaak aangepast door kortere zinnen te gebruiken, waarin weinig tot geen verwijfwoorden voorkomen. Uit onderzoek blijkt dat deze aanpassingen de teksten vaak juist moeilijker maken en daardoor wordt een averechts effect bereikt. Als we vmbo-leerlingen op het juiste niveau en op de juiste manier willen bereiken, dan moeten we leerlingen teksten voorschotelen die begrijpelijk en uitdagend zijn. Daar ligt meteen ook een belangrijke taak voor het onderwijs: leerlingen ondersteunen bij het toegankelijk maken van de tekst en op die manier de leesvaardigheid van de leerlingen verbeteren (Bolle & van Meelis, 2014). En leerlingen onderwijzen hoe ze verbanden moeten leggen, zowel tussen zinnen mét als zónder verbindingswoorden (Van Silfhout, 2013).

De leesopvoeding thuis

De mogelijkheden tot leessocialisatie van kinderen door school en bibliotheek moeten niet te groot worden ingeschat. Ouders kunnen een grotere bijdrage leveren aan leesattitude en leesfrequentie, met name in de voorschoolse jaren (Notten, 2011). Uit onderzoek van Stalpers (2007) onder jongeren wordt de grote invloed van ouders bevestigd. Kinderen van ouders die veel lezen, voorlezen en een rijk gevulde boekenkast hebben, lezen zelf meer, zijn leesvaardiger en schoppen het verder in het onderwijs (Leesmonitor, 2013). Ouders kunnen het goede voorbeeld geven, maar ook op actievere manieren het leesgedrag van kinderen begeleiden door voor te lezen, boeken cadeau te doen en ook door interesse te tonen in wat kinderen lezen en door samen over boeken te praten. Ouders die voorlezen en met hun kinderen praten over boeken, stimuleren blijvend het leesplezier van hun kinderen. Deze lezen daardoor op volwassen leeftijd zowel meer Nederlandstalige en vertaalde literatuur als detectives en romantische fictie (Notten, 2011).

Het zijn juist vmbo-leerlingen die lezen vaak niet van huis uit meekrijgen (Duo en CED, 2010). Deze ouders hebben zelf vaak een negatieve leeshouding en geven dit door aan hun kinderen (Notten, 2013). De school en bibliotheek kunnen ouders helpen om kinderen bij het lezen te begeleiden.

Goed leesonderwijs: een zaak van iedereen

Goed leesonderwijs in het vmbo vraagt om een planmatige en integrale aanpak. Leerlingen die van huis uit weinig stimulans hebben gekregen en teleurstellingen hebben opgelopen bij het leren lezen, dienen in het vmbo een nieuwe kans te krijgen. Die kans wordt alleen benut als **alle** betrokken partijen op de hoogte zijn van het belang én de inhoud van goed leesonderwijs en bereid zijn samen te werken om dit beleidsmatig en praktisch vorm te geven. Goed leesonderwijs vraagt deskundigheid en vakmanschap van zowel beleidsmakers, directies, inspectie als docenten van alle vakken. Alle partijen dienen met oog voor elkaars expertise hun rol pro-actief op te pakken. Alleen dan kunnen leerlingen in het vmbo gericht werken aan leesvaardigheid en worden zij gemotiveerde en betere lezers die leersucces ervaren. Met goed leesonderwijs is een wereld te winnen.

Literatuur

- Bergh, H. van den, e.a. (2005) 'Hoe kun je het beste meten of een leerling een tekst begrijpt?' In: *Levende Talen Tijdschrift*, jaargang 6, nummer 4.
- Bolle, T. en I. van Meelis (2014) *Taalbewust beroepsonderwijs. Vijf vuistregels voor effectieve didactiek*. Coutinho, Bussum.
- Duo market research (2009) *Positie van jeugdliteratuur in het voortgezet onderwijs*, Stichting Lezen, Amsterdam.
- Duo market research en CED-groep (2010) *Wie leest heeft de wereld binnen handbereik. Een behoefteonderzoek onder vmbo-docenten Nederlands over het bevorderen van lezen*, Stichting Lezen, Amsterdam.
- Hacquebord, H. e.a. (2004) *Voortgezet taalvaardig. Een onderzoek naar tekstbegrip en woordkennis en naar de taalproblemen en taalbehoefte van brugklasleerlingen in het voortgezet onderwijs in het schooljaar 2002-2003*, ETOC, Groningen.
- Inspectie van het onderwijs (2008) *Basisvaardigheden taal in het voortgezet onderwijs. Resultaten van een inspectieonderzoek naar taalvaardigheid in de onderbouw van het vmbo en praktijkonderwijs*, Utrecht.
- Inspectie van het onderwijs (2012) *Achterstandbestrijding en referentieniveaus voor taal en rekenen in het vo. Wat staat scholen te doen?* Utrecht.
- Inspectie van het onderwijs (2013) *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2011/2012*, Utrecht.
- Inspectie van het onderwijs (2014) *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2012/2013*, Utrecht.
- Mol, S. en A. Bus (2010), *To read or not to read*. Leiden.
- Milliano, I. de (2013) *Literacy development of low-achieving adolescents: the role of engagement in academic reading and writing*. Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.
- Notten, N. (2011) *Parents and the media. Causes and consequences of parental media socialization*. Radboud University Nijmegen, Nijmegen.
- Notten, N. (2012) *Over ouders en leesopvoeding*. Eburon, Stichting Lezen reeks, Delft.
- Notten, N. (2013) 'Leesopvoeding en onderwijssucces in de moderne samenleving'. In: *De aarzelende lezer over de streep. Recente wetenschappelijke inzichten*, Schram, D. (red.). Eburon, Stichting Lezen-reeks, Delft, pp. 187- 206.
- Oberon (2012) *Mediatheken in het voortgezet onderwijs Een werkveld in beweging*, in opdracht van Kunst van Lezen, Utrecht.
- Oberon (2013) *De bibliotheek op school in het vmbo. Samen werken aan lezen en leren*, in opdracht van Kunst van Lezen, Utrecht 2013.
- Sardes (2013) *Meer lezen, beter in taal - vmbo*, in opdracht van Kunst van Lezen, Utrecht.
- Silfhout, G. van e.a. (2013) 'Omdat leerlingen moeite hebben met die teksten. Daarom! Tekstbegrip verbeteren in het voortgezet onderwijs', in: *De aarzelende lezer over de streep*, Schram, D. (Red), Stichting Lezen, Amsterdam.
- Smits, A. en van Koeven, E. (2013) 'Motiverende leesactiviteiten in de klas en de lezersidentiteit van de leraar', in: *De aarzelende lezer over de streep*, Schram, D. (Red), Stichting Lezen, Amsterdam.
- Stalpers, C., (2007) *Het verhaal achter de lezer. Een empirisch onderzoek naar variabelen die verschillen in leesgedrag verklaren*. Eburon, Stichting Lezen reeks, Delft.
- Stichting Lezen (2012), *Samen werken aan een sterke leescultuur. Beleidsvoornemens van Stichting Lezen voor de cultuurplanperiode 2013-2016*. Stichting Lezen, Amsterdam.

Stoop, M., e.a. (in voorbereiding), #BOOK. *Een protocol voor bibliotherapie voor jongeren tussen de 12 en 14 jaar*, Stichting Lezen, Amsterdam.

Vernooy, K. (2009) *Lezen stopt nooit. Van een stagnerende naar een doorgaande leesontwikkeling voor risicolezers*. Hogeschool Edith Stein, Hengelo.

Vernooy, K. (2012) *Elk kind een lezer*, Garant, Apeldoorn.

Verhallen, S. (2009) 'Leer leerlingen vooral lezen in het vak! Leesvaardigheid in vmbo en mbo'. *Les*, nr. 158.

Willemse, M. e.a. (2011) *Laaggeletterde jongeren op de agenda. Onderzoek naar screening en aanpak van laaggeletterdheid onder jongeren in een Utrechtse regio*. Utrecht.

Websites

www.itta.nl

www.leesmonitor.nu

www.lezen.nl

Bijlage: Succesvolle leesinitiatieven

De Bibliotheek op school – voortgezet onderwijs

De Bibliotheek op school is een van de programmalijnen van Kunst van Lezen. De Bibliotheek op school biedt bibliotheken een strategische aanpak voor structureel samenwerken met het voortgezet onderwijs. Uitgangspunten zijn collectie, lezen en mediawijsheid. Iedere pijler heeft een keuzemenu bestaande uit een aantal bouwstenen die voortkomen uit (elementen van) bestaande bibliotheekprojecten. In deze samenwerking is de bibliotheek partner, geen aanbieder. Richtinggevend is de visie van de school op collectie, lezen en mediawijsheid. De bibliotheek levert expertise op deze terreinen en biedt bouwstenen om die visie meetbaar vorm te geven. Het gaat om het verhogen van leesplezier, het vergroten van de lees- en mediavaardigheid en het verbeteren van de leerresultaten van jongeren tussen 12 en 18 jaar.

www.debibliotheekopschool.nl

Leescase

De CED-groep heeft een e-magazine jeugdliteratuur ontwikkeld voor docenten en leerlingen in de onderbouw van het vmbo getiteld 'LeesCase'. Daarmee beschikken school iedere maand over een actuele fictieles. De lessen draaien om fragmenten uit recente jeugdboeken. Bij ieder fragment horen kant-en-klare verwerkingsopdrachten. Het e-magazine sluit aan bij de wens van docenten Nederlands om met afgeronde lessen over recente boeken aan de slag te gaan.

www.leescase.nl

#BOOK

#BOOK is een boekenclubprogramma dat is ontwikkeld door het IWAL. Het is gebaseerd op Amerikaans voorbeeld. Het doel van het programma is om bij te dragen aan een meer positieve leesattitude, een grotere motivatie om te lezen en het gebruik van literatuur ter bevordering van de persoonlijke ontplooiing. Tijdens de #BOOK-training komen vmbo-jongeren bijeen in kleine groepjes om literatuur te bespreken die ze de dagen ervoor hebben gelezen. De resultaten van de eerste pilots zien er veelbelovend uit.

www.iwal.nl/wie-zijn-wij/eigen-research/projecten/

De Weddenschap

De Weddenschap is een laagdrempelige leesbevorderingscampagne voor vmbo. Het concept is eenvoudig: drie BN'ers dagen leerlingen uit in een half jaar tijd drie boeken te lezen. Dat doen zij zelf ook. Wie slaagt in de opdracht maakt kans op een prijs. De Weddenschap is gebaseerd op het idee van *reader development* waarbij de lezer centraal staat. Leerlingen mogen lezen wat ze willen. De gelezen boeken registreren zij op www.deweddenschap.nl.

Leeskr8!

De bibliotheken van de vier grote steden hebben gezamenlijk Leeskr8! ontwikkeld om vmbo-leerlingen uit de onderbouw te laten ontdekken dat ze meer lezen dan ze zelf vaak denken. Het

project biedt onder andere een website aan, die leerlingen helpt geschikte boeken te vinden en docenten de mogelijkheid biedt lessen leesbevordering te geven.

www.leeskr8.nl

4you!

Het concept 4you! is ontwikkeld vanuit ProBiblio en is gericht op zwakke lezers in het vmbo tot 16 jaar. Bibliotheken die meedoen kunnen zogenaamde 4you!-hoeken inrichten die moeten voldoen aan een aantal eisen, zoals:

- de boeken staan frontaal opgesteld;
- de boeken zijn ingedeeld in acht thema's met bijbehorende kleuren waarbij fictie en non-fictie door elkaar staan;
- de collectie is van beperkte omvang zodat het overzichtelijk blijft;
- de collectie is specifiek afgestemd op vmbo-lezers.

www.bieb4you.nl

Read2me!

Read2me! is de voorleeswedstrijd voor brugklassers van alle schooltypen. De bibliotheken organiseren Read2me! in samenwerking met het voortgezet onderwijs in hun werkgebied. De wedstrijd wordt georganiseerd in vier rondes:

- op schoolniveau;
- op lokaal niveau met meerdere vo-scholen;
- op provinciaal niveau met alle deelnemende bibliotheken;
- op landelijk niveau met alle provincies.

www.read2mevoorleeswedstrijd.nl

De Jonge Jury

Jongeren tussen de 12 en 16 jaar lezen boeken die in het jaar ervoor verschenen zijn en brengen hun stem uit op hun favoriete boek. De vijf boeken die de meeste stemmen ontvangen, worden genomineerd voor de Prijs van de Jonge jury. Doel van het project is om jongeren te stimuleren jeugdboeken te lezen en te beoordelen.

www.jongejury.nl

Lezen voor de lijst

De website *Lezen voor de lijst* is bedoeld voor leerlingen, docenten, ouders en bibliotheekmedewerkers. De site geeft advies bij de keuze en verwerking van de boeken die leerlingen voor hun leeslijst willen lezen. Sinds 2012 is de site uitgebreid met boeken voor het vmbo en onderbouw havo-vwo.

www.lezenvoordelijst.nl

Persoonlijke leescoach

Voor het verbeteren van het leesniveau is bij zwakke lezers extra ondersteuning nodig. De meeste methodieken gaan uit van specifieke persoonlijke aandacht daarbij (vgl. de Ralfi-aanpak). Ook

lezen in kleine groepjes waar directe feedback gegeven kan worden en waar meer persoonlijke aandacht beschikbaar is, blijkt een doeltreffende werkwijze. Zulke leesverhogende activiteiten kunnen niet uitsluitend door de bestaande docententeams worden uitgevoerd. Het is dus nuttig om te kijken naar extra hulp van buiten de school, bijvoorbeeld studenten hbo en universiteit, maar het is ook mogelijk dat volwassen vrijwilligers en medewerkers van bedrijven een bijdrage willen leveren.

VWO-ers ondersteunen zwakke lezers in de brugklas

Op enkele vmbo-scholen is afgelopen schooljaren geëxperimenteerd met het inzetten van leescoaches die zwakke vmbo-lezers gedurende een tiental weken intensief ondersteunen. In het kader van een maatschappelijke stage worden vwo-leerlingen uitgenodigd een ondernemingsplan op te stellen voor het ondersteunen van de hersteltraining technisch lezen in de brugklas vmbo. Voor het imago van het leesonderwijs is het goed dat dit leerlingen zijn die zelf veel en goed lezen. Docenten Nederlands selecteren de leerlingen die voor zo'n project in aanmerking komen. ITTA traint deze leescoaches op het gebied van technisch lezen en hoe zwakke leerlingen te coachen. In deze pilot wordt voor de vwo-leerlingen die leescoach worden een honorarium gereserveerd. De verantwoordelijkheid voor het periodiek toetsen van het leesniveau ligt in handen van de taalcoördinator (docent Nederlands).